

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kolmas jaosto)

23 päivänä helmikuuta 2006*

Yhdistetyissä asioissa C-346/03 ja C-529/03,

joissa on kyse EY 234 artiklaan perustuvista ennakkoratkaisupyynnöistä, jotka Tribunale di Cagliari, sezione civile (Italia) on esittänyt 29.4.2003 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 6.8.2003, ja 20.10.2003 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 19.12.2003, saadakseen ennakkoratkaisun asioissa

Giuseppe Atzeni ym. (C-346/03) sekä

Marco Scalas ja

Renato Lilliu (C-529/03)

vastaan

Regione autonoma della Sardegna,

* Oikeudenkäyntikieli: italia.

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (kolmas jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja A. Rosas sekä tuomarit A. La Pergola, J.-P. Puissochet, S. von Bahr (esittelevä tuomari) ja A. Ó Caoimh,

julkisasiamies: D. Ruiz-Jarabo Colomer,
kirjaaja: johtava hallintovirkamies L. Hewlett,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 16.2.2005 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

- Atzeni ym., edustajinaan avvocato G. Dore ja avvocato F. Ciulli,
- Scalas ja Lilliu, edustajinaan avvocato G. Dore, avvocato F. Ciulli ja avvocato A. Miglior,
- Regione autonoma della Sardegna, edustajinaan avvocatessa A. Camba ja avvocatessa S. Trincas,
- Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehenään V. Di Bucci,

kuultuaan julkisasiamiehen 28.4.2005 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

- 1 Ennakkoratkaisupyynnöt koskevat Sardinian alueen (Italia) maatalousalalla myöntämistä tuista 16 päivänä huhtikuuta 1997 tehdyn komission päätöksen 97/612/EY (EYVL L 248, s. 27; jäljempänä riidanalainen päätös) pätevyyttä.

- 2 Nämä pyynnöt on esitetty kahden sellaisen oikeudenkäyntiasian yhteydessä, joissa kantajina ovat yhtäältä Atzeni ym. (jäljempänä Atzeni ym.) ja toisaalta Scalas ja Lilliu (jäljempänä Scalas ja Lilliu) ja vastaajana on Regione autonoma della Sardegna (jäljempänä Regione) ja joissa on kyse asianomaisille jo maksettujen tukien palauttamisesta, jota Regione vaatii, ja lisätukien maksamisen keskeyttämisestä.

Asiaa koskevat kansalliset oikeussäännöt ja myönnetty tuet

- 3 Alueellisen lain nro 44, joka on annettu 13.12.1988, (jäljempänä laki nro 44/88) 5 §:llä otettiin käyttöön korkotukilainoihin perustuva tukijärjestelmä epäsuotuisien olosuhteiden johdosta taloudellisissa vaikeuksissa olevien maatalousyritysten maksuvalmiuden parantamiseksi. Nämä lainat oli käytettävä lyhytaikaisten sitoumusten hoitamiseen, ja laina-aika oli korkeintaan 15 vuotta.

- 4 Aluehallitus (Giunta regionale) määritteli näiden tukien myöntämistä koskevat käytännön järjestelyt ja erityisesti ne epäsuotuisat olosuhteet, joiden perusteella Regione voi toteuttaa toimenpiteitä, tukitoimen kohteena olleet alat, tuen suuruuden suhteessa yrityksen velkaantumiseen sekä laina-ajan.

- 5 Lain nro 44/88 5 §:n mukaisesti aluehallitus teki vuodesta 1988 alkaen neljä päätöstä myöntää tukea korkotukilainana (jäljempänä neljä tukitoimenpidettä).

- 6 Ensimmäinen tukitoimenpide toteutettiin 30.12.1988 kasvihuoneessa tuotettujen maataloustuotteiden osalta. Regionen toimenpiteet oikeuttava epäsuotuisa olosuhde oli seurausta näiden tuotteiden hintojen laskusta. Tuen myöntämisen ainoa edellytys liittyi yrityksen lyhytaikaiseen velkaantumiseen. Tämän oli ylitettävä 75 prosenttia yrityksen tarkastellun vuoden bruttotuotannon arvosta.

- 7 Toinen tukitoimenpide, joka toteutettiin 27.6.1990, koski metsätalousyrityksiä, jotka omistivat istutuksia, joilla ei vielä voitu suorittaa kannattavia hakkuita. Tuki oli tarkoitettu ennen 30.6.1990 erääntyvien sellaisten velkojen hoitamiseksi, jotka oli otettu investointien tekemiseen ja viljelmien hallinnointiin, tilinylityksiin sekä palkkojen, vuokrien ja toimittajien saatavien maksamiseen. Lyhytaikaisen velkaantumisen piti olla vähintään 75 prosenttia tarkastellun vuoden bruttotuotannon arvosta. Laina-aika vahvistettiin 13 vuodeksi, mukaan lukien takaisinmaksuoikeus kolme vuotta ennen lainakauden päättymistä.

- 8 Kolmas tukitoimenpide, joka toteutettiin 20.11.1990, koski kaninkasvattajia, jotka olivat menettäneet vähintään 20 prosenttia eläimistään alueella vuoden 1990 keväällä eläinkulkutaudin seurauksena. Korkotukilainoilla, jotka myönnettiin 15 vuo-

deksi, mukaan lukien takaisinmaksuoikeus kolme vuotta ennen lainakauden päättymistä, voitiin kattaa jo sovittujen pitkäaikaisten lainojen kaksi vuosittaista lyhennyserää tai neljä puolivuosittaista lyhennyserää sekä asianomaisten yritysten yhden vuoden rahoitustarvetta vastaava määrä.

- 9 Neljäs tukitoimenpide, josta päätettiin 26.6.1992, koski kaikkia maatalousyrittäjiä, jotka olivat velkaantuneet entisestään vaikeutuneen markkinatilanteen ja ilmasto-oloista aiheutuneiden vaikeuksien vuoksi. Näiden yritysten lyhytaikaisten velkojen piti olla vähintään 51 prosenttia niiden vuoden 1991 bruttotuotannosta. Myönnetyn lainan laina-aika oli 15 vuotta, mukaan lukien takaisinmaksuoikeus kolme vuotta ennen lainakauden päättymistä. Velkaantumisena otettiin huomioon vuonna 1991 voimassa olevat alle 12 kuukauden lainat, vaikka ne olisi sittemmin maksettu, ja monivuotisen rahoituksen vuonna 1991 erääntyneet tai maksetut tai aiempina vuosina erääntyneet mutta maksamattomat lyhennyserät.
- 10 Tämän neljännen toimenpiteen mukaisesti saatua tukea voitiin käyttää kattamaan korkotuettuja käyttölainoja, keskipitkiä lainoja lukuun ottamatta maatalouskoneiden hankkimiseen otettuja lainoja sekä luonnontuhojen johdosta myönnettyjen monivuotisten korkotukilainojen maksamattomia eriä.

Menettely Euroopan yhteisöjen komissiossa

- 11 Italia ilmoitti komissiolle EY:n perustamissopimuksen 93 artiklan 3 kohdan (josta on tullut EY 88 artiklan 3 kohta) mukaisesti 1.9.1992 päivätyllä kirjeellä 27.8.1992 annetun alueellisen lain n:o 17 (jäljempänä laki nro 17/92).

- 12 Lain nro 17/92 12 §:llä muutettiin lain nro 44/88, jota ei ollut ilmoitettu komissiolle, 5 §:ää.
- 13 Tämä toimielin ilmoitti 1.8.1994 päivätyllä kirjeellä Italian tasavallalle päätöksestään aloittaa perustamissopimuksen 93 artiklan 2 kohdassa määrätty menettely lain nro 44/88 5 §:n ja neljän tukitoimenpiteen johdosta.
- 14 Italian hallitus esitti huomautuksensa 30.1.1995, 25.8.1995 ja 1.12.1995 päivätyillä kirjeillä.
- 15 Komissio teki riidanalaisen päätöksen 16.4.1997.

Riidanalainen päätös

- 16 Riidanalaisen päätöksen 1 artiklassa komissio katsoi, että Regionen lain nro 44/88 5 §:llä ja neljällä tukitoimenpiteellä myöntämät tuet olivat laittomia, koska niitä ei ollut ilmoitettu komissiolle suunnitteluvaiheessa ja koska ne eivät soveltuneet yhteismarkkinoille EY:n perustamissopimuksen 92 artiklan 1–3 kohdan (josta on muutettuna tullut EY 87 artiklan 1–3 kohta) mukaisesti.
- 17 Riidanalaisen päätöksen 2 artiklassa komissio täsmensi, että Italian oli poistettava mainitut tuet kahden kuukauden kuluessa tämän päätöksen tiedoksi antamisesta ja

toteutettava jo maksettujen summien takaisin perimiseksi tarvittavat toimenpiteet kuuden kuukauden kuluessa samasta päivämäärästä.

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

- 18 Riidanalaisen päätöksen tekemisen johdosta Consiglio regionale kumosi lain nro 44/88 5 §:n ja antoi 18.12.1997 jo myönnettyjen tukien peruuttamista koskevat asetukset (jäljempänä joulukuun 1997 asetukset).

Asia C-346/03

- 19 Atzeni ym., jotka ovat maatalousyritysten omistajia, nostivat 23.1.2002 päivätyllä kirjelmällä Tribunale di Cagliariissa kanteen, jossa ne vaativat ensisijaisesti määräämään, että joulukuun 1997 asetuksia ei sovelleta, ja velvoittamaan Regionen maksamaan niille neljän tukitoimenpiteen mukaiset, maksamatta olevat tukisummat.
- 20 Toissijaisesti Atzeni ym. vaativat, että on todettava, että Regione on rikkonut valtioneuvoston päätöksen mukaisesti yhteisön lainsäädäntöä ja loukannut eri periaatteita, muun muassa avoimuusperiaatetta ja hyvän hallinnon periaatetta. Ne vaativat myös, että Regione on velvoitettava korvaamaan vahinko, jonka se on aiheuttanut niille ensinnäkin, koska se ei ole ilmoittanut niille perustamissopimuksen 93 artiklan 2 kohdan mukaisen menettelyn aloittamisesta ja riidanalaisen päätöksen tekemisestä, ja toiseksi, koska se on ilmoittanut niille joulukuun 1997 asetuksista vasta 16.11.2001.

21 Kansallinen tuomioistuin katsoi tarpeelliseksi esittää yhteisöjen tuomioistuimelle kysymyksiä riidanalaisen päätöksen, johon joulukuun 1997 asetukset perustuivat, laillisuudesta. Näin ollen Tribunale di Cagliari päätti lykätä asian ratkaisemista ja esittää yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

”[Onko riidanalainen päätös pätemätön, koska] siinä on seuraavat virheet:

- a) [riidanalaisen] päätöksen tekemistä koskevan komission toimivallan puuttuminen, koska [EY:n perustamissopimuksen 38, 40 ja 43 artiklaa (joista on muutettuina tullut EY 32, EY 34 ja EY 37 artikla) ja EY:n perustamissopimuksen 39, 41, 42 ja 46 artiklaa (joista on tullut EY 33, EY 35, EY 36 ja EY 38 artikla)] on rikkottu;
- b) [perustamissopimuksen 93 artiklan 1 kohdassa] määrättyä menettelyä sääntelevien sääntöjen rikkominen;
- c) [perustamissopimuksen 93 artiklan 2 ja 3 kohdassa] määrättyä menettelyä sääntelevien sääntöjen rikkominen;
- d) päätöksen jättäminen perustelematta [EY:n perustamissopimuksen 190 artiklassa (josta on tullut EY 253 artikla), perustamissopimuksen 93 artiklan 3 kohdassa ja 92 artiklan 1 kohdassa] määrätyn tavoin;
- e) maatalousrakenteiden tehostamisesta annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 797/85 rikkominen ja virheellinen soveltaminen;

- f) 'vaikeuksissa oleville maatalousyrittäjille myönnettävää tukea koskevan käytännön' ja 'vaikeuksissa olevien yritysten pelastamiseen ja uudelleenjärjestelyyn myönnettävää valtiontukea koskevien yhteisön suuntaviivojen' rikkominen ja noudattamatta jättäminen."

Asia C-529/03

- 22 Scalas ja Lilliu, jotka toimivat 389 henkilön valtuuttamina, nostivat 31.7.2002 Tribunale di Cagliariissa kanteen, jossa ne vaativat ensisijaisesti, että tuomioistuin toteaisi, ettei velvollisuutta Regionen neljällä tukitoimenpiteellä myöntämien tukien palauttamiseen ole, tai toissijaisesti, että se velvoittaisi Regionen korvaamaan kyseessä oleville maanviljelijöille aiheutuneen vahingon.
- 23 Tribunale di Cagliari päätti lykätä asian ratkaisemista ja pyytää yhteisöjen tuomioistuinta tutkimaan riidanalaisen päätöksen laillisuuden kuuden asiassa C-346/03 esitetyn ja tämän tuomion 21 kohdassa toistetun kohdan sekä kolmen sellaisen ennakkoratkaisukysymyksen osalta, jotka voidaan muotoilla seuraavasti:
- 1) Loukataanko riidanalaisella päätöksellä luottamuksensuojan periaatetta seuraavien neljän vaiheen eli lain nro 44/88 julkaisemisen vuonna 1988, tukisääntöjen rikkomista koskevan menettelyn aloittamisen vuonna 1994, riidanalaisen päätöksen tekemisen vuonna 1997 ja palauttamista koskevan vaatimuksen vuonna 2001 maanviljelijöille toimitetun tiedoksiannon välillä kuluneen ajan vuoksi?
  - 2) Onko riidanalainen päätös puutteellisesti perusteltu siltä osin kuin siinä todetaan, että kyseiset tuet "saattavat vääristää kilpailua ja vaikuttaa haitallisesti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan", mutta ei kuitenkaan tutkita kunkin tuen

konkreettista muotoa eikä oteta huomioon Sardinian taloudellisia ja sosiaalisia olosuhteita, jotka estävät sen, että paikallinen maataloustuotanto voisi uhata tai edes häiritä kilpailua jäsenvaltioissa, eikä oteta huomioon alueella vallitsevaa huolestuttavaa työttömyystilannetta eikä esitetä päteviä syitä kyseessä olevien tukien, joiden tarkoituksena on luonnonmullistusten tai muiden poikkeuksellisten tapahtumien aiheuttaman vahingon korvaaminen, kieltämiselle?

- 3) Onko riidanalainen päätös myös perusteltu puutteellisesti sikäli kuin myönnetyt tuet luonnehditaan siinä ”toimintatuiksi”, jotka koskevat lyhytaikaisia velkoja, ottamatta huomioon sitä, että niiden tarkoituksena oli uudelleenjärjestää pitkäaikaisiksi jo olemassa olevat velat, joita ei ollut maksettu yrityksen ulkopuolisten tekijöiden kuten poikkeuksellisten sääolosuhteiden vuoksi?

²⁴ Asiat C-346/03 ja C-529/03 yhdistettiin 6.5.2004 annetulla määräyksellä suullista käsittelyä ja tuomiota varten.

Suullisen käsittelyn uudelleen aloittamista koskeva vaatimus

²⁵ Atzeni ym. sekä Scalas ja Lilliu vaativat 19.9.2005 päivätyllä kirjeellä, että yhteisöjen tuomioistuimen on määrättävä työjärjestyksen 61 artiklan nojalla, että suullinen käsittely on aloitettava uudelleen. He ovat perustelleet vaatimuksensa vetoamalla pääasian monimutkaisuuteen ja siihen, että he eivät hyväksy julkisasiamiehen ratkaisuehdotusta.

- 26 Tältä osin on huomattava, että yhteisöjen tuomioistuin voi omasta aloitteestaan tai julkisasiamiehen ehdotuksesta tai myös asianosaisten pyynnöstä määrätä suullisen käsittelyn aloitettavaksi uudelleen, jos se katsoo, että sillä ei ole riittävästi tietoa asiasta tai että asia olisi ratkaistava sellaisen perustelun nojalla, josta asianosaiset eivät ole saaneet tilaisuutta lausua (ks. asia C-309/99, *Wouters ym.*, tuomio 19.2.2002, Kok. 2002, s. I-1577, 42 kohta ja asia C-210/03, *Swedish Match*, tuomio 14.12.2004, Kok. 2004, s. I-11893, 25 kohta).
- 27 Tässä asiassa *Atzeni ym.* sekä *Scalas* ja *Lilliu* eivät ole vedonneet yhteenkään syyhyn, jolla voitaisiin perustella suullisen käsittelyn uudelleen aloittaminen, ja yhteisöjen tuomioistuin katsoo julkisasiamiestä kuultuaan, että sillä on tiedossaan kaikki tarvittavat seikat, jotta se voi vastata esitettyihin kysymyksiin. Näin ollen suullisen käsittelyn uudelleen aloittamista koskeva pyyntö on hylättävä.

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Alustavat toteamukset

- 28 Kysymyksillään, jotka on toistettu tämän tuomion 21 ja 23 kohdassa, *Tribunale di Cagliari* tiedustelee yhteisöjen tuomioistuimelta ennen kaikkea riidanalaisen päätöksen pätevydestä seuraavien seikkojen, jotka kattavat mainituissa kysymyksissä esitetyt seikat, osalta:

- riidanalaisen päätöksen oikeudellinen perusta ja sen merkitys komission tämän päätöksen tekemistä koskevan toimivallan osalta (C-346/03, a alakohta)

- voimassa oleviin tukiin liittyvän perustamissopimuksen 93 artiklan 1 kohdan soveltamatta jättäminen (C-346/03, b alakohta)

- menettelyn kohtuuton kesto, jonka vuoksi menettely ei ole sääntöjenmukainen ja sillä loukataan tukien saajien perusteltua luottamusta (C-346/03, c alakohta ja C-529/03, ensimmäinen kysymys)

- riittämättömät perustelut ja arviointivirheet, jotka liittyvät neljän tukitoimenpiteen soveltuvuuteen yhteismarkkinoille (C-346/03, d, e ja f alakohta sekä C-529/03, toinen ja kolmas kysymys).

29 Lisäksi Tribunale di Cagliari esittää kysymyksen ennakkoratkaisukysymysten tutkittavaksi ottamisen edellytyksistä. Kun otetaan huomioon ennakkoratkaisupyyntöön esittäneen tuomioistuimen ja Scalasin ja Lilliun sekä komission esittämät huomautukset, on ensin vastattava tähän kysymykseen.

Ennakkoratkaisukysymysten tutkittavaksi ottaminen

30 Kysymys ennakkoratkaisukysymysten tutkittavaksi ottamisen edellytyksistä esitetään sikäli kuin Atzeni ym. ovat jo 25.1.2002 nostaneet Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa kumoamiskanteen riidanalaista päätöstä vastaan. Asiassa T-21/02, Atzeni ym. vastaan komissio, 29.5.2002 antamassaan määräyksessä (ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa) ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin jätti kanteen tutkimatta, koska sitä ei ollut nostettu määräajassa, lausumatta kuitenkaan komission esittämästä toisesta tutkimatta jättämisen perusteesta, joka koski kantajilta puuttuvaa asiavaltuutta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. Jos

kantajilla olisi ollut tämä asiavaltuus, mutta he olisivat yksinkertaisesti jättäneet kanteensa nostamatta säädettyssä määräajassa, yhteisöjen tuomioistuin ei voisi ottaa tutkittavaksi näitä ennakkoratkaisupyyntöjä, jotka liittyvät riidanalaisen päätöksen pätevyyteen.

- 31 On näet huomattava, että oikeusvarmuuden ja erityisesti oikeusvoiman periaatteesta johtuvat vaatimukset johtavat siihen, että perustamissopimuksen 93 artiklan perusteella tehdyn päätöksen kohteena olevan tuen saaja, joka olisi voinut nostaa kanteen kyseisestä päätöksestä ja joka on antanut perustamissopimuksen 173 artiklan viidennessä kohdassa (josta on muutettuna tullut EY 230 artiklan viides kohta) tätä varten asetetun ehdottoman määräajan kuluu umpeen, ei voi asettaa kyseenalaiseksi kysymyksessä olevan päätöksen laillisuutta kansallisissa tuomioistuimissa sellaisen kanteen yhteydessä, jonka kohteena ovat kansallisten viranomaisten toimet tämän päätöksen täytäntöön panemiseksi. Jos tällaisissa olosuhteissa asianomainen voisi kansallisessa tuomioistuimessa vastustaa päätöksen täytäntöönpanoa vetoamalla päätöksen lainvastaisuuteen, hänelle annettaisiin näin mahdollisuus kiertää se, että päätöksestä on tullut suhteessa asianomaiseen lainvoimainen kanteen nostamiselle asetetun määräajan päätyttyä (ks. asia C-188/92, TWD Textilwerke Deggendorf, tuomio 9.3.1994, Kok. 1994, s. I-833, Kok. Ep. XV, s. I-67, 17 ja 18 kohta).
- 32 On todettava, että oikeusriidassa, jonka johdosta annettiin edellä mainittu tuomio asiassa TWD Textilwerke Deggendorf, kyseessä olleelle jäsenvaltiolle osoitetussa komission päätöksessä mainittiin nimenomaisesti kyseisen yksittäisen tuen saaja, ja tämä valtio oli antanut mainitun päätöksen sille tiedoksi ja ilmoittanut sille, että se voi nostaa kumoamiskanteen sitä vastaan.
- 33 Pääasioissa sitä vastoin riidanalainen päätös, joka on osoitettu Italian tasavallalle, koskee tukijärjestelmiä, jotka on tarkoitettu yleisesti määritellyille henkilöryhmille eikä nimenomaisesti yksilöidyille tuensaajille. Lisäksi tämä jäsenvaltio ei ole ilmoittanut tästä päätöksestä Atzenille ym. eikä kenellekään muulle kyseisten tukien saajalle.

- 34 Siten päinvastoin kuin edellä mainitussa asiassa TWD Textilwerke Deggendorf annetun tuomion taustalla olevien olosuhteiden osalta, ei ollut ilmeistä, että neljän tukitoimenpiteen edunsaajien riidanalaista päätöstä vastaan nostama kumoamiskanne olisi voitu ottaa tutkittavaksi. On näin ollen katsottava, että ennakkoratkaisupyynnöt voidaan ottaa tutkittaviksi.

Riidanalaisen päätöksen oikeudellinen perusta ja sen merkitys tämän päätöksen tekemistä koskevan komission toimivallan osalta

Yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyt huomautukset

- 35 Scalas ja Lilliu väittävät, että kilpailusääntöjä ja erityisesti perustamissopimuksen 92 ja 93 artiklassa vahvistettuja sääntöjä ei sovelleta maatalousalalla. Scalas ja Lilliu vetoavat perustamissopimuksen 42 artiklaan ja esittävät, että näitä sääntöjä sovelletaan vain siltä osin kuin Euroopan unionin neuvosto näin määrittää. Tiettyjen kilpailusääntöjen soveltamisesta maataloustuotteiden tuotantoon ja kauppaan 4 päivänä huhtikuuta 1962 annetussa neuvoston asetuksessa N:o 26 (EYVL 1962, 30, s. 993), joka on annettu ETY:n perustamissopimuksen 42 artiklan (josta on tullut EY:n perustamissopimuksen 42 artikla) perusteella, säädetään ainoastaan perustamissopimuksen valtioneuvostoa koskevien määräysten erittäin rajatusta soveltamisesta maatalousalalla. Kantajien mukaan tästä seuraa, että komissiolla ei ollut toimivaltaa ryhtyä perustamissopimuksen 93 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuun menettelyyn eikä tehdä riidanalaista päätöstä, jolla myönnettyt tuet poistettiin.
- 36 Komissio väittää, että kaikkia perustamissopimuksen 92 ja 93 artiklaan kirjattuja sääntöjä valtioneuvostosta sovelletaan neljään tukitoimenpiteeseen:

- Näitä sääntöjä sovelletaan kaninkasvattajille myönnettyihin tukiin tiettyjen perustamissopimuksen liitteessä II lueteltujen tuotteiden yhteisestä markkinajärjestelystä 28 päivänä kesäkuuta 1968 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 827/68 (EYVL L 151, s. 16) nojalla.

- Metsätalousyrityksille myönnetyt tuet kuuluvat välittömästi näiden sääntöjen soveltamisalaan.

- Kasvihuonetuotantoon myönnettyjen tukien ja velkaantuneille maatalousyrityksille myönnettyjen tukien on oltava mainittujen sääntöjen mukaisia, joko koska ne liittyvät yhteisen markkinajärjestelyn kattamiin tuotteisiin ja koska niihin sovellettaisiin näitä samoja sääntöjä sen asetuksen perusteella, jolla tämä järjestely on perustettu, tai koska ne kuuluvat maatalouden rakenteiden tehokkuuden parantamisesta 12 päivänä maaliskuuta 1985 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 797/85 (EYVL L 93, s. 1) tai asetuksen, jolla tämä asetus on korvattu, eli 15.7.1991 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 2328/91 (EYVL L 218, s. 1) soveltamisalaan.

Yhteisöjen tuomioistuimen vastaus

- 37 Perustamissopimuksen 42 artiklan määräyksistä ilmenee, että kilpailusääntöjä sovelletaan maataloustuotteiden, sellaisina kuin ne on määritelty perustamissopimuksen 38 artiklassa, tuotantoon ja kauppaan vain sikäli kuin neuvosto näin määrittää.
- 38 Neuvosto on antanut eri asetuksia.
- 39 Ensinnäkin asetuksessa N:o 26 säädetään valtiontukia koskevien perustamissopimuksen määräysten sellaisesta soveltamisesta maatalousalalla, joka rajoittuu saman artiklan 1 ja 3 kohdan ensimmäisen virkkeen määräyksiin. Tästä seuraa, että tämän asetuksen soveltamisalaan kuuluvien tuotteiden osalta komissiolla ei ole toimivaltaa aloittaa perustamissopimuksen 93 artiklan 2 kohdan mukaista menettelyä. Se voi ainoastaan esittää vapaasti huomautuksensa mutta ei estää kyseisten tukien myöntämistä.

- 40 Kun yhteistä markkinajärjestelyä koskevat asetukset on annettu, kuten suurimman osan perustamissopimuksen 38 artiklassa tarkoitetuista maataloustuotteista osalta on tehty, näissä asetuksissa on säädetty, että kaikkia valtiontukia koskevia perustamissopimuksen sääntöjä, jotka ovat EY:n perustamissopimuksen 92, 93 ja 94 artiklassa (josta on tullut EY 89 artikla), sovelletaan tietyin mahdollisin rajoituksin. Näin ollen ainoastaan maataloustuotteisiin, joihin ei sovelleta yhteistä markkinajärjestelyä, sovelletaan valtiontukia koskevia perustamissopimuksen määräyksiä, joiden soveltamista rajoitetaan asetuksella N:o 26.
- 41 Lopuksi on annettu muita eri asetuksia, erityisesti asetus N:o 797/85, joka sisältää säännöksiä, jotka liittyvät valtiontukien myöntämiseen ja joista ilmenee, että tukitoimenpiteet, jotka poikkeavat mainitussa asetuksessa säädetystä säännöistä, voidaan kuitenkin sallia sillä varauksella, että ne toteutetaan perustamissopimuksen 92–94 artiklan mukaisesti.
- 42 On näin ollen määritettävä, ovatko tuotteet, joita nämä neljä tukitoimenpidettä koskevat, perustamissopimuksen 38 artiklassa tarkoitettuja maataloustuotteita, ja mikäli asia on näin, missä määrin niihin sovelletaan valtiontukia koskevia perustamissopimuksen määräyksiä.
- 43 Ensinnäkin metsätalousyritysten hyväksi toteutettu tukitoimenpide koskee sellaista alaa, nimittäin metsäalaa, jota ei mainita perustamissopimuksen liitteessä II olevassa maataloustuotteiden luettelossa, ja se ei siis koske perustamissopimuksen 38 artiklassa tarkoitettua maataloustuotetta. Metsätalousyrityksille myönnettyihin tukiin ei näin ollen sovelleta erityistä järjestelmää, ja näin ollen niihin sovelletaan täysimääräisesti perustamissopimuksen 92 ja 93 artiklaa.
- 44 Kaninkasvattajien hyväksi toteutettu tukitoimenpide koskee maataloustuotetta, joka on asetuksella N:o 827/68 perustetun yhteisen markkinajärjestelyn kohteena. Tämän asetuksen 5 artiklassa säädetään, että perustamissopimuksen 92 ja 93 artiklaa sovelletaan rajoituksetta tämän tuotteen tuotantoon ja kauppaan.

- 45 Lopuksi muut kaksi tukitoimenpidettä koskevat yhtäältä kasvihuonetuotantoa ja toisaalta velkaantuneita maatalousyrittäjiä, ja näin ollen ne voivat koskea suurta joukkoa erilaisia maataloustuotteita.
- 46 Ei ole esitetty, että nämä tuotteet koskisivat maataloustuotteita, joihin ei sovelleta yhteistä markkinajärjestelyä, ja että ne näin ollen kuuluisivat valtiontukia koskevien perustamissopimuksen niiden määräysten soveltamisalaan, joiden soveltamista rajoitetaan asetuksella N:o 26.
- 47 Erityisesti velkaantuneille maatalousyrittäjille myönnettyt tuet eivät koske erityisiä tuotteita ja näin ollen ne ovat pikemminkin näille yrityksille myönnettyjä yleistukia. Tästä syystä ne voisivat kuulua asetuksen N:o 797/85 soveltamisalaan, ja tämän asetuksen 31 artiklassa viitataan joka tapauksessa valtiontukia koskeviin perustamissopimuksen määräyksiin.
- 48 Näin ollen komissio ei ole käyttänyt riidanalaisen päätöksen perustana virheellistä oikeudellista perustaa, kun se on tutkinut näitä neljää tukitoimenpidettä perustamissopimuksen 92 ja 93 artiklan perusteella, eikä siltä näin ollen ole puuttunut toimivaltaa tehdä tätä päätöstä.

Voimassa oleviin tukiin liittyvän perustamissopimuksen 93 artiklan 1 kohdan soveltamatta jättäminen

Yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyt huomautukset

- 49 Scalas ja Lilliu väittävät, että nämä neljä tukitoimenpidettä eivät perustu pelkästään lakiin nro 44/88 vaan myös aikaisempaan vuoden 1928 lakiin, johon viitataan laissa

nro 44/88. Näin ollen komission ei olisi pitänyt tutkia näitä toimenpiteitä uusiin tukiiin liittyvän perustamissopimuksen 93 artiklan 3 kohdan vaan voimassa oleviin tukijärjestelmiin sovellettavan 93 artiklan 1 kohdan määräysten perusteella. Mainitun 93 artiklan 1 kohdan määräysten perusteella pääasiassa kyseessä oleviin neljään toimenpiteeseen liittyviä tukia voitiin laillisesti maksaa siihen saakka, kun komissio teki riidanalaisen päätöksen, eikä niitä näin ollen tarvitse palauttaa.

50 Komissio esittää, että tämä väite on perusteeton.

Yhteisöjen tuomioistuimen vastaus

51 Uusina tukina on pidettävä perustamissopimuksen voimaantulon jälkeen toteutettuja toimenpiteitä, joilla aiotaan myöntää tai muuttaa tukia, ja on täsmennettävä, että muutokset voivat koskea joko voimassa olevia tukia tai alkuperäisiä suunnitelmia, joista on ilmoitettu komissiolle (ks. vastaavasti asia C-295/97, Piaggio, tuomio 17.6.1999, Kok. 1999, s. I-3735, 48 kohta).

52 Näin ollen pelkästään se, että laissa nro 44/88 mainitaan eräs vuoden 1928 laki, ei mitenkään riitä osoittamaan, että nämä neljä tukitoimenpidettä perustuvat tähän vuoden 1928 lakiin ja ovat voimassa olevia tukia, koska mainittua lakia on myöhemmin muutettu ja täydennetty.

53 Tässä asiassa yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyistä tiedoista ilmenee, että nämä neljä tukitoimenpidettä perustuvat välittömästi lain nro 44/88 5 artiklaan, jolla mahdollistetaan korkotukiluoton myöntäminen epäsuotuisten olosuhteiden johdosta taloudellisissa vaikeuksissa olevien maatalousyrittäjien maksuvalmiuden parantamiseksi.

- 54 Tästä seuraa, että pääasiassa kyseessä olevat tuet ovat uusia tukia eivätkä voimassa olevia tukia ja että komissio ei ole tehnyt virhettä, kun se nojautui perustamissopimuksen 93 artiklan 1 kohdan määräyksiin.

Menettelyn väitetysti kohtuuton kesto, jonka vuoksi menettely ei ollut sääntöjenmukainen ja luottamuksensuojan periaatetta loukattiin

Yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyt huomautukset

- 55 Scalas ja Lilliu väittävät, komissio on tutkinut pääasiassa kyseessä olevat tuet kohtuuttoman hitaasti. Komission olisi pitänyt suorittaa tämä tutkimus viipymättä heti, kun laki nro 44/88 annettiin sille tiedoksi 1.9.1992 päivätyllä kirjeellä. Ne katsovat siten, että tämän toimielimen olisi pitänyt antaa lausunto näistä neljästä tukitoimenpiteestä kahden kuukauden kuluessa mainitun kirjeen vastaanottamisen päivämäärästä ja määrätä, että Italian tasavallan on välittömästi keskeytettävä tukien maksaminen.
- 56 Tämän sijasta komissio antoi kuluja kaksi vuotta, ennen kuin se aloitti vuonna 1994 muodollisen tutkintamenettelyn, ja sitten kolme vuotta, ennen kuin se teki riidanalaisen päätöksen vuonna 1997. Siten yli yhdeksän vuotta kului yhtäältä tukijärjestelmän vuonna 1988 tapahtuneen käyttöön ottamisen ja toisaalta tämän päätöksen tekemisen välillä sekä yli kolmetoista vuotta tämän käyttöön ottamisen ja sen välillä, kun joulukuun 1997 asetukset annettiin marraskuussa 2001 tiedoksi asianomaisille. Scalas ja Lilliu väittävät, että näillä viivästyksillä loukattiin luottamuksensuojan periaatetta.

- 57 Komissio pitää sitä vastaan esitettyjä viivästymistä koskevia väitteitä perusteettomina ja väittää, että Italian hallitus on vastuussa eri viivästyksistä. Mainitun hallituksen olisi pitänyt kahdessa yhteydessä vastata komission vaatimuksiin viiden ja kuuden kuukauden määräajassa.

Yhteisöjen tuomioistuimen vastaus

- 58 Menettelyn sellaisen väitetyn sääntöjenvastaisuuden osalta, joka aiheutuu komission neljästä tukitoimenpiteestä tekemän tutkimuksen kohtuuttomasta viivästyisestä, on ensiksi todettava, että eri viivästymiset johtuvat Italian hallituksesta.
- 59 Tämä hallitus jätti ilmoittamatta komissiolle laista nro 44/88 ennen sen antamista ja antoi lähes neljän vuoden ajan kulua, ennen kuin se ilmoitti komissiolle tämän lain antamisesta.
- 60 Yhteisöjen tuomioistuimelle esitetystä asiakirja-aineistosta ilmenee myös, että komissio ei voinut ratkaista mainitulla lailla säädetyn tukijärjestelmän pätevyyttä tutkimalla pelkästään sitä koskevan säädöstekstin. Tämä toimielin tarvitsi muita tietoja, joita se pyysi Italian hallitusta toimittamaan. Tämä hallitus kuitenkin vastasi komission vaatimuksiin useamman kerran myöhässä, ja joskus useiden kuukausien ajan.
- 61 Toiseksi, vaikka komission suorittama lain nro 44/88 ja neljän tukitoimenpiteen tutkimus vaikuttaa suhteellisen pitkältä, on huomattava, että perustamissopimuksen 93 artiklan soveltamista koskevista yksityiskohtaisista säännöistä 22 päivänä maaliskuuta 1999 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 659/1999 (EYVL L 83,

s. 1) antamiseen saakka komission toimintaan ei sovellettu erityisiä määräaikoja. Kun asiaa koskevia säädöstekstejä ei ollut, komission oli kuitenkin vältettävä viivyttämästä loputtomasti toimivaltuuksiensa käyttöä oikeusvarmuuden perusvaatimuksen noudattamiseksi (ks. yhdistetyt asiat C-74/00 P ja C-75/00 P, Falck ja Acciaierie di Bolzano v. komissio, tuomio 24.9.2002, Kok. 2002, s. I-7869, 140 kohta).

62 Tältä osin, kuten julkisasiamies on kulunutta aikaa koskevassa arvioinnissaan ratkaisuehdotuksensa 160–167 kohdassa todennut, menettelyn kulkua koskevassa tutkimuksessa ei ole ilmennyt viivästystä, jolla loukattaisiin tätä perusvaatimusta. Erityisesti ensimmäinen kaksivuotinen vaihe, 1992–1994, osoittautui tarpeelliseksi merkityksellisten tosiseikkojen keräämisen vuoksi, koska Italian hallitus ei itse ollut ilmoittanut komissiolle lakia nro 44/88 ja kyseisiä neljää tukitoimenpidettä. Toinen vaihe, joka alkoi 1994, jatkui riidanalaisen päätöksen tekemiseen vuonna 1997 saakka. Tämän vaiheen aikana komissio katsoi tarpeelliseksi pyytää useita kertoja selvityksiä mainitulta hallitukselta muun muassa siitä syystä, että Italian lainsäädäntöä oli muutettu vuoden 1995 viimeisen vuosineljänneksen kuluessa.

63 Väitetyn luottamuksensuojan periaatteen loukkaamisen osalta on huomattava yhteisöjen tuomioistuimen vakiintunut oikeuskäytäntö tukien alalla.

64 Kun otetaan huomioon komission perustamissopimuksen 93 artiklan nojalla harjoittaman valtioneuvoston valvonnan pakottavuus, tuensaajayritykset voivat lähtökohtaisesti perustellusti luottaa niille myönnetyn tuen lainmukaisuuteen ainoastaan silloin, kun tukea myönnettäessä on noudatettu tuon artiklan mukaista menettelyä. Huolellisen taloudellisen toimijan on näet yleensä kyettävä varmistumaan siitä, että tätä menettelyä on noudatettu (ks. asia C-24/95, Alcan Deutschland, tuomio 20.3.1997, Kok. 1997, s. I-1591, 25 kohta).

- 65 Kun tuki myönnetään ilmoittamatta sitä ennalta komissiolle, jolloin se on perustamissopimuksen 93 artiklan 3 kohdan nojalla lainvastainen, tuensaaja ei voi tuolloin perustellusti luottaa siihen, että tuki on myönnetty sääntöjenmukaisesti (ks. em. asia Alcan Deutschland, tuomion 30 ja 31 kohta sekä yhdistetyt asiat C-183/02 P ja C-187/02 P, Demesa ja Territorio Histórico de Álava v. komissio, tuomio 11.11.2004, Kok. 2004, s. I-10609, 45 kohta).
- 66 Näin ollen sikäli kuin lakia nro 44/88 ei ole asianmukaisesti ilmoitettu komissiolle, kyseessä olevat sardinialaiset maanviljelijät eivät ole voineet mitenkään luottaa niille myönnettyjen tukien laillisuuteen, eikä tällainen luottamus ole voinut syntyä menettelyn väitetystä hitaudesta.
- 67 Tästä seuraa, että mitään sellaista kohtuutonta viivästymistä ei ole osoitettu, jonka vuoksi menettely voisi olla sääntöjenvastainen tai jolla loukattaisiin luottamuksen-suojan periaatetta.

Väitetty perustelujen puutteellisuus ja väitetty arviointivirhe, joka liittyy tukien soveltuvuuteen yhteismarkkinoille

Alustavat toteamukset

- 68 Kansallinen tuomioistuin pyytää yhteisöjen tuomioistuinta tarkastamaan riidanalaisen päätöksen pätevyyden ensinnäkin perusteluvelvollisuuden ja toiseksi pääasiassa kyseessä olevien tukien soveltuvuutta yhteismarkkinoille koskevan arvioinnin osalta. Toisen kohdan osalta mainittu tuomioistuin pyrkii selvittämään, onko komissio tehnyt tämän arvioinnin noudattamalla erityisesti perustamissopimuksen 92 artiklan 2 kohdan b alakohdan ja 3 kohdan a alakohdan määräyksiä, kun otetaan huomioon yhtäältä komission käytäntö tällä alalla menettelyn aloittamisaikaan (jäljempänä

riidanalaisessa päätöksessä käytetyn ilmaisun mukaisesti ”komission vaikeuksissa oleville maatalousyrityksille myönnettävää tukea koskeva erityinen käytäntö”) ja toisaalta vaikeuksissa olevien yritysten pelastamiseen ja uudelleenjärjestelyyn myönnettävää valtiontukea koskevat yhteisön suuntaviivat (EYVL 1994, C 368, s. 12; jäljempänä suuntaviivat). Kansallinen tuomioistuin kysyy myös, rikotaanko riidanalaisella päätöksellä asetusta N:o 797/85.

Yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyt huomautukset

- 69 Scalas ja Lilliu väittävät, että riidanalainen päätös on perusteltu puutteellisesti sikäli kuin siinä ei mainita, miten pääasiassa kyseessä olevat tuet vääristävät kilpailua tai uhkaavat vääristää kilpailua. Mainitun päätöksen vaikutusten arviointi on epätäydellinen erityisesti siksi, että siinä ei ole kuvausta markkinoista.
- 70 Riidanalainen päätös on puutteellisesti perusteltu myös vaikutuksilla jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Scalas ja Lilliu korostavat tältä osin, että kun otetaan huomioon Sardinian taloudellinen ja sosiaalinen tilanne, mainitut tuet eivät voi vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.
- 71 Scalas ja Lilliu väittävät, että mainitut tuet ovat joka tapauksessa yhteensopivia perustamissopimuksen 92 artiklan 2 kohdan b alakohdan ja 3 kohdan a ja c alakohdan kanssa. Komissio on myös soveltanut virheellisesti komission vaikeuksissa oleville maatalousyrityksille myönnettävää tukea koskevan erityisen käytännön ja suuntaviivojen mukaisia arviointiperusteita, jotka eivät missään tapauksessa ole pakottavia. Lisäksi komissio on soveltanut virheellisesti maatilojen nykyaikais-
tamisesta 17 päivänä huhtikuuta 1972 annettua neuvoston direktiiviä 72/159/ETY (EYVL L 96, s. 1) sekä vuoristoalueiden ja eräiden epäsuotuisien alueiden maataloudesta 28 päivänä huhtikuuta 1975 annettua neuvoston direktiiviä 75/268/ETY (EYVL L 128, s. 1) sekä asetusta N:o 797/85.

72 Komissio väittää, että riidanalainen päätös täyttää täysin perustelujen osalta vaaditut edellytykset. Pääasiassa kyseessä olevien tukien soveltuvuudesta yhteismarkkinoille se täsmentää, että edellytykset, joiden nojalla olisi mahdollista, että perustamissopimuksen 92 artiklan 2 kohdan b alakohdan ja 3 kohdan määräyksiä sovellettaisiin riidanalaisiin tukiin, eivät täyty.

Yhteisöjen tuomioistuimen vastaus

73 Perustamissopimuksen 190 artiklassa määrätään, että perusteluvollisuus määräytyy kyseisen säädöksen, päätöksen tai muun toimenpiteen luonteen mukaan, ja perusteluista on selkeästi ja yksiselitteisesti ilmentävä riidanalaisen toimenpiteen tehneen toimielimen päättely siten, että niille, joita toimenpide koskee, selviävät sen syyt, ja siten, että toimivaltainen tuomioistuin voi tutkia toimenpiteen laillisuuden. Asian olosuhteiden mukaan perusteluissa ei kuitenkaan tarvitse esittää kaikkia asiaan liittyviä tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja koskevia yksityiskohtia, koska tutkittaessa sitä, täyttävätkö päätöksen perustelut perustamissopimuksen 190 artiklan vaatimukset, on otettava huomioon päätöksen sanamuodon lisäksi myös asiayhteys ja kaikki asiaa koskevat oikeussäännöt (ks. mm. asia C-113/00, Espanja v. komissio, tuomio 19.9.2002, Kok. 2002, s. I-7601, 47 ja 48 kohta).

74 Siten, kun kyse on tuista, joita ei ole ilmoitettu komissiolle valmisteluvaiheessa, sillä on velvollisuus tuoda päätöksensä perusteluissa esille ainakin ne olosuhteet, joissa tuki on myönnetty, kun niiden perusteella on mahdollista osoittaa, että tuki saattaa vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, mutta sillä ei ole velvollisuutta esittää jo myönnettyjen tukien todellista vaikutusta. Jos näin olisi, tällä vaatimuksella päädyttäisiin suosimaan jäsenvaltioita, jotka maksavat tukia perustamissopimuksen 93 artiklan 3 kohdassa määrätyn ilmoittamisvelvollisuuden vastaisesti, niiden vahingoksi, jotka ilmoittavat tuista niiden valmisteluvaiheessa (em. asia Espanja v. komissio, tuomion 54 kohta).

- 75 Tässä asiassa riidanalaisesta päätöksestä ilmenee, että komissio on täsmentänyt, millä tavalla myönnettyistä tuista on ollut etua niiden saajille. Komissio huomauttaa myös, että maataloustuotteiden alalla kaikki kansallisen tuotannon hyväksi myönnetyt tuet voivat vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Näin ollen se on täsmentänyt syyt, joiden vuoksi se katsoi, että myönnetyt tuet vääristivät kilpailua ja voivat vaikuttaa valtioiden väliseen kauppaan. Koska lakia nro 44/88 ja neljää tukitoimenpidettä ei ollut ilmoitettu, sen ei tarvinnut antaa markkinoiden kuvausta eikä selittää yksityiskohtaisesti kyseessä oleviin tuotteisiin liittyviä kauppavirtoja jäsenvaltioiden välillä.
- 76 Lisäksi riidanalaisen päätöksen IV ja V osassa komissio on esittänyt yksityiskohtaisesti syyt, joiden vuoksi, kun otetaan huomioon Italian viranomaisten toimittamat tiedot, perustamissopimuksen 92 artiklan 2 ja 3 kohdassa määrättyjen poikkeusten soveltamisen edellytykset eivät täyty.
- 77 Tästä seuraa, että puutteellisiin perusteluihin liittyvä väite on hylättävä.
- 78 Se, ovatko tuet yhteismarkkinoille soveltuvia, on tarkastettava perustamissopimuksen 92 artiklan 2 kohdan b alakohdan ja 3 kohdan a ja c alakohdan kannalta.
- 79 Perustamissopimuksen 92 artiklan 2 kohdan b alakohdassa määrätään, että tuet luonnonmullistusten tai muiden poikkeuksellisten tapahtumien aiheuttaman vahingon korvaamiseksi ovat yhteismarkkinoille soveltuvia. Koska kyseessä on poikkeus yleisestä periaatteesta, jonka mukaan tuet ovat yhteismarkkinoille soveltumattomia, tätä määräystä on tulkittava suppeasti. Siten yhteisöjen tuomioistuimien on katsottava, että ainoastaan luonnonmullistuksista tai muista poikkeuksellista tapahtumista välittömästi aiheutuva haitta voidaan korvata kyseisessä määräyksessä

tarkoitettulla tavalla. Tästä seuraa, että poikkeuksellisen tapahtuman ja valtiontuen välillä on oltava suora yhteys, ja tarvitaan mahdollisimman tarkka arvio kyseessä oleville tuottajille aiheutuneesta vahingosta (asia C-73/03, Espanja v. komissio, tuomio 11.11.2004, 37 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).

80 Tässä asiassa ei ole osoitettu, että neljän tukitoimenpiteen ja luonnonmullistuksen tai poikkeuksellisen tapahtuman välillä olisi mitään yhteyttä. Italian tasavalta on maininnut, että tiettyjen tukien tarkoituksena oli korvata vaikeudet, jotka liittyivät kyseessä olevien markkinoiden kriisiin, mutta, kuten komissio on riidanalaisessa päätöksessä todennut, nämä ilmiöt ovat esimerkkejä markkinavoimien kaikkiin yrityksiin kohdistamista paineista.

81 Ilmasto-ongelmat, joihin Italian hallitus vetoaa, kuten kuivuus, mainitaan ainoastaan yleisesti. Ei ole osoitettu, että ongelmat olisivat tavanomaisiin sääilmiöihin verrattuna poikkeuksellisen vakavia, eikä ole toimitettu mitään arviota maanviljelijöiden tällaisten ilmiöiden vuoksi kärsimistä vahingoista.

82 Kaninkasvattajille myönnetyn tuen osalta tuen piirteistä ilmenee itsessään, että tukea ei ollut varattu kasvattajille, jotka olivat menettäneet kaikki eläimensä, vaan sitä myönnettiin vähintään 20:tä prosenttia eläimistä koskevan menetyksen perusteella. Lisäksi Italian tasavalta ei ole millään tavalla osoittanut, että myönnetty tuki vastaisi aiheutuneita vahinkoja.

83 Tästä seuraa, että ei ole osoitettu, että komissio olisi tehnyt mitään arviointivirhettä soveltaessaan perustamissopimuksen 92 artiklan 2 kohdan b alakohtaa.

84 Tukien pätevyyttä perustamissopimuksen 92 artiklan 3 kohdan a ja c alakohdan niiden määräysten osalta, jotka liittyvät tiettyjen alueiden tai tietyn toiminnan taloudellisen kehityksen edistämiseen tai helpottamiseen tarkoitettuihin tukiin, koskevasta arvioinnista on todettava, että komissiolla on näitä määräyksiä soveltaessaan laaja harkintavalta, jonka käyttäminen edellyttää taloudellisten ja yhteiskunnallisten kysymysten arviointeja, jotka on tehtävä yhteisön kannalta katsoen, ja yhteisöjen tuomioistuin ei voi tämän vapauden käyttämisen laillisuutta valvoessaan harkita kyseistä asiaa toimivaltaisen viranomaisen puolesta, vaan sen on ainoastaan tutkittava, rasittaako tätä arviointia ilmeinen virhe tai onko harkintavaltaa käytetty väärin (ks. asia C-456/00, Ranska v. komissio, tuomio 12.12.2002, Kok. 2002, s. I-11949, 41 kohta).

85 Tältä osin, kuten riidanalaisesta päätöksestä ilmenee, nämä neljä tukitoimenpidettä on tutkittu komission vaikeuksissa oleville maatalousyriyksille myönnettävää tukea koskevassa erityisessä käytännössä toistettujen arviointiperusteiden osalta. Komissio on myös ilmoittanut tässä päätöksessä, että suuntaviivat eivät vielä olleet tulleet voimaan, eikä niitä voitu soveltaa. Se mainitsi kuitenkin, että näiden suuntaviivojen edellytykset eivät täyttyneet.

86 Koska komissio nojautui vaikeuksissa oleville maatalousyriyksille myönnettävää tukea koskevan komission erityisen käytännön arviointiperusteisiin, joita Italian tasavalta ei vastustanut, komissio ei ole tehnyt oikeudellista virhettä. Kyse oli arviointiperusteista, joita komissio käytti yleisesti perustamissopimuksen 92 artiklan 2 kohdan mukaisen menettelyn aloittamisen aikaan.

87 Näiden arviointiperusteiden nojalla pääasiassa kyseessä olevien tukien oli täytettävä kolme edellytystä, eli niiden oli edistettävä jo tehtyjen investointien rahoittamista, ne eivät saaneet ylittää komission yleisesti hyväksymiä määriä ja niiden oli joko riiputtava korkojen muutoksista, jotta otettiin huomioon rahoituskustannusten vaihtelut, tai niitä oli myönnettävä maatalousyriyksille, jotka voivat osoittaa riittävät takeet taloudellisesta elpymisestä.

- 88 Kuten riidanalaisesta päätöksestä ja yhteisöjen tuomioistuimelle esitetystä huomautuksista ilmenee, kyseiset neljä tukitoimenpidettä eivät täytä näitä edellytyksiä. Ensinnäkin investointien toteuttaminen ei ollut tuen myöntämisen edellytyksenä. Toiseksi vaikka tietyissä erityistilanteissa tuensaajana olevat maanviljelijät olivat tehneet investointeja, ei ole osoitettu, että kaksi muuta edellytystä täyttyi. Näin ollen ei käy ilmi, että komissio olisi tehnyt ilmeisen arviointivirheen tai käyttänyt väärin harkintavaltaansa, kun se katsoi arviointinsa päätteeksi, että nämä neljä tukitoimenpidettä olivat toimintatukia, joilla ei voitu parantaa kestäväällä tavalla kyseessä olevan alan tai alueen olosuhteita.
- 89 Scalas ja Lilliu väittävät, että suuntaviivoilla edellytetään, että arvioitaessa valtiontukien soveltuvuutta yhteismarkkinoille Sardinian kaltaisten tuettujen alueiden osalta on noudatettava joustavuutta, ja että komission olisi pitänyt todeta, että kyseiset neljä tukitoimenpidettä olivat näille markkinoille soveltuvia.
- 90 Yhteisön tuomioistuimen asiakirja-aineistosta ilmenee kuitenkin, että vaikka näitä suuntaviivoja olisi voitu soveltaa, Scalas ja Lilliu eivät osoita yleisillä huomautuksillaan, että näissä suuntaviivoissa vahvistetut edellytykset täyttyisivät.
- 91 Lopuksi asetuksen N:o 797/85 ja direktiivien 72/159 ja 75/268 väitetyn virheellisen soveltamisen osalta riittää, että todetaan, että näiden neljän tukitoimenpiteen soveltuvuutta yhteismarkkinoille koskeva arviointi ei mitenkään perustu näihin säädöksiin. Riidanalaisessa päätöksessä viitataan direktiiviin 75/268 ja asetukseen N:o 797/85 ainoastaan ”epäsuotuisan alueen” käsitteen selventämiseksi. Direktiiviä 72/159 ei mainita mainitussa päätöksessä mitenkään.

- 92 Tästä seuraa, että perustamissopimuksen 92 artiklan 3 kohdan a ja c alakohdan soveltamisen osalta ei ole osoitettu mitään arviointivirhettä.
- 93 Kaiken edellä esitetyn perusteella esitettyihin kysymyksiin on vastattava, että riidanalaisen päätöksen tutkinnassa ei ole tullut esille sellaisia seikkoja, jotka vaikuttaisivat tämän päätöksen pätevyYTEEN.

Oikeudenkäyntikulut

- 94 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä yhteisöjen tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla yhteisöjen tuomioistuin (kolmas jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

Sardinian alueen (Italia) maatalousalalla myöntämistä tuista 16 päivänä huhtikuuta 1997 tehdyn komission päätöksen 97/612/EY tutkinnassa ei ole tullut esille sellaisia seikkoja, jotka vaikuttaisivat tämän päätöksen pätevyYTEEN.

Allekirjoitukset